

LV

LV

LV

EIROPAS KOPIENU KOMISIJA

Briselē, 22.7.2009
COM(2009) 385 galīgā redakcija

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS PADOMEI

Stāvoklis piena produktu tirgū 2009. gadā

{SEC(2009) 1050}

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS PADOMEI

Stāvoklis piena produktu tirgū 2009. gadā

PILNVARAS

Eiropadomes jūnija sanāksmes secinājumos tika paziņots: “Eiropadome apsprieda pašreizējo stāvokli piena produktu tirgū. Tā uzaicināja Komisiju turpmāko divu mēnešu laikā iesniegt plašu tirgus analīzi, tostarp iespējamus piena produktu tirgus stabilizācijas variantus, ņemot vērā „veselības pārbaudes” rezultātus.”

PRIEKŠVĒSTURE

Stāvoklis piena produktu tirgū pēdējos 12 mēnešos ir būtiski pasliktinājies. Pēc 2007. gada cenu kāpuma, kas sakrita ar augstām pārtikas cenām kopumā, cenas būtiski samazinājās, ietekmējot piena ražotāju ienākumus. Cenas par piena pārstrādes uzņēmumiem piegādāto pienu samazinājās no 30 – 40 centiem par litru līdz ES 27 vidējai svērtai cenai 24 centiem par litru, turklāt daudzi ražotāji saņēma 20 – 21 centu par litru vai vēl mazāk. Tas izraisīja lielu piensaimnieku satraukumu, kas izpaudās daudzās demonstrācijās.

1. IEVADS

Šajā paziņojumā raksturots piena nozares reformas process līdz “veselības pārbaudei”, ņemot vērā to, ka Eiropadome ir noteikusi, ka turpmāko pasākumu izskatīšana jāveic, pamatojoties uz šīs “veselības pārbaudes” rezultātiem. Paziņojumā ietverta stāvokļa analīze ES un pasaules tirgū, Komisijas tirgus atbalsta pasākumu kopsavilkums, citi Komisijas un dalībvalstu rīcībā esošie instrumenti saskaņā ar pašreizējiem tiesību aktiem un turpmākas rīcības un apspriešanas iespējas. Tam pievienots Komisijas dienestu darba dokuments (KDDD) ar sīkāku informāciju.

2. REFORMAS PROCESS

2.1. „Programma 2000” un 2003. gada KLP reforma

Piena nozares reformas, tāpat kā visas KLP reformas mērķis bija panākt, lai ražošana tiktu vairāk orientēta uz tirgu. Šā iemesla dēļ tika pārskatīti intervences pasākumi, pakāpeniski ieviešot zemākas intervences cenas. Kompensācijas veidā piensaimniekiem sadalīja EUR 5 miljardus kā ieņēmumu tiešu atbalstu, kas saistīts ar ražošanu. Tagad tas ir pilnīgi atdalīts un tas saistīts ar sabiedrības un dzīvnieku veselību un vides standartiem (savstarpējā atbilstība). Arī intervences apjoms (tirgus pārpalikumu iepirkums par nemainīgām cenām, ko veic Kopiena) bija ierobežots līdz 30 000 tonnām sviesta un 109 000 tonnām sausā vājpiena gadā. Tomēr, ja to prasītu tirgus situācija, Komisija var turpināt lielāku daudzumu iepirkšanu intervencē. Visbeidzot, piena kvotas tika palielinātas par 1,5 % (dažās valstīs palielinājums bija pat lielāks un notika agrāk) un to darbība pagarināta līdz 2015. gada 31. martam.

Visi šie pasākumi bija paredzēti, lai sniegtu atbalstu uzlabotai konkurētspējai un palīdzētu piena ražotājiem sagatavoties turpmākajiem starptautiska mēroga pārbaudījumiem, vienlaikus ar tiešajiem maksājumiem sniedzot ienākumu atbalstu.

2.2. „Veselības pārbaude”

Pamatojoties uz Komisijas paziņojumu par “veselības pārbaudi” un pirms galīgo lēmumu pieņemšanas “veselības pārbaudes” jomā, uz Padomi tika izdarīts liels spiediens un pieprasīta ražošanas iespēju palielināšana. Rezultātā kvotas tika palielinātas par 2 %. “Veselības pārbaudes” iznākums apstiprināja, ka kopš 1992. gada veiktās reformas bijušas pamatotas. Piena kvotu darbības termiņš beigsies 2015. gadā. Lai nodrošinātu kontrolētu un mierīgu pakāpenisku pārtraukšanu, kvotas palielina par 1 % katru gadu laikā no 2009. līdz 2013. gadam, ieviešot papildu pasākumu (tauku satura korekcijas samazināšana), kas ražošanas potenciālu vēl palielinātu. Teorētiski “mīksto nosēšanos” nodrošinātu pakāpeniska kvotu vērtības samazināšana, līdz 2015. gada 1. aprīlī tā sasniegtu nulli. Jau pašlaik dažās dalībvalstīs, kurās saražo mazāk nekā atļauj kvotas, vērtība ir zema vai tuvu nullei. Turklāt saskaņā ar KLP otro pīlāru “piena nozares pārstrukturēšana” tika atzīta par papildu prioritāru jomu. Tas ļauj dalībvalstīm izmantot papildu līdzekļus no modulācijas, lai palīdzētu pensaimniekiem sagatavoties kvotu sistēmas izbeigšanai.

Un visbeidzot tika panākta vienošanās, ka Komisijai līdz 2010. gada decembrim un 2012. gada decembrim jāiesniedz divi tirgus ziņojumi, lai konstatētu, vai vajadzīgi papildu pasākumi, kas nodrošinātu „mīkstu nosēšanos”, nepievēršoties pakāpeniskai kvotu sistēmas pārtraukšanai.

3. STĀVOKLIS TIRGŪ

3.1. Stāvoklis tirgū līdz 2009. gada jūlijam

Piena ražošana ES nav palielinājusies, lai gan vairākkārt palielinātas kvotas. Tiek lēsts, ka līdz 2009. gada 31. martam kopējā piena ražošana ir par 4,2 % mazāka nekā visa kvota kopā. Tomēr pieprasījums samazinājies gan ES, gan pasaules tirgū. Pieprasījuma samazinājums ES galvenokārt skāra tādas kvalitatīvus produktus kā siers, kas ir īpaši svarīgi, jo vairāk nekā 40 % no ES saražotā piena pārstrādā sierā.

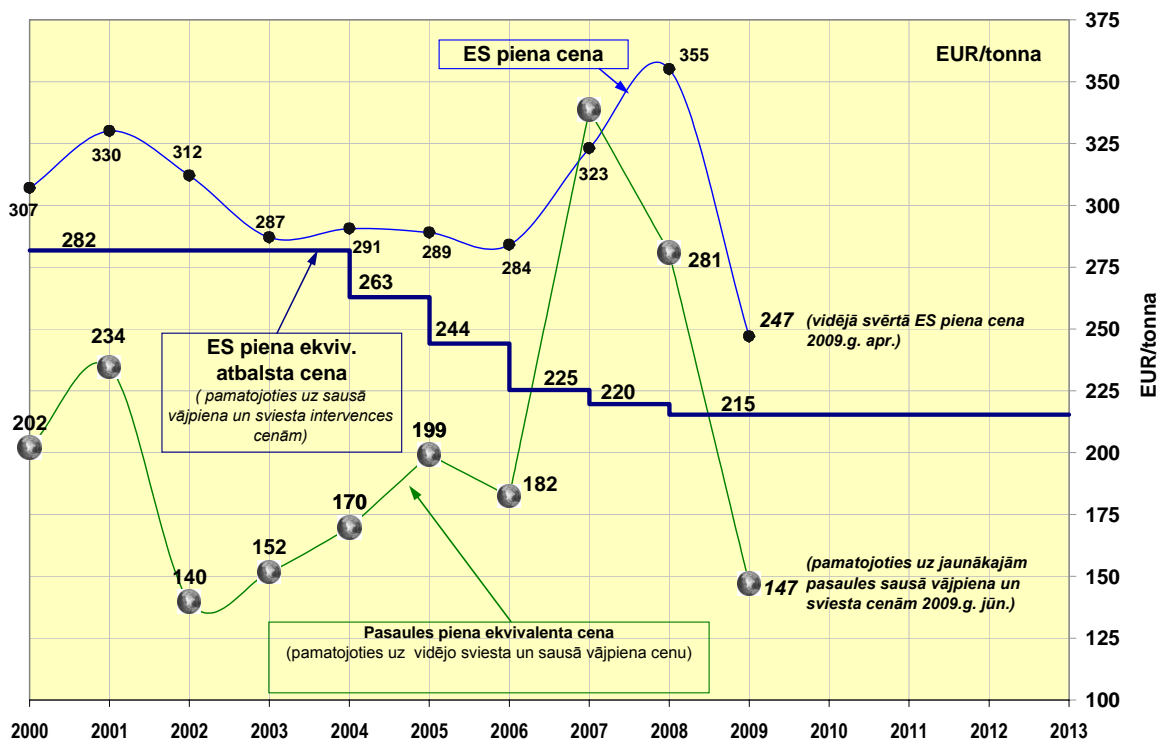
Pasaules tirgus liecina par paaugstinātu nestabilitāti, jo tirgotie daudzumi ir nelieli salīdzinājumā ar kopējo ražošanu un patēriņu. Cenas pasaules tirgū ievērojami samazinājās, ko izraisīja gan tas, ka palielinājās citu piegādātāju (Jaunzēlande, Austrālija, Argentīna, Brazīlija un vēl nesen arī ASV) produkcija, gan tas, ka saistībā ar ekonomikas krīzi samazinājās vispārējais pieprasījums.

Samazinātais pieprasījums Eiropas Savienībā un pasaules tirgus cenu kritums tiešā veidā ietekmēja ES tirgus cenas. Rezultātā piena cenas tuvojās 21 centam par litru, dažās dalībvalstīs pat vēl mazāk (sīkāku informāciju skatīt KDDD).

3.2. ES cenas

2007. gadā pasaules tirgus cenas būtiski palielinājās virs ES intervences cenām un līdz ar to pieauga arī ES cenas. 2008. gada otrajā pusē pasaules tirgus cenas samazinājās zem ES intervences cenu līmeņa, ko pastiprināja vājais ASV dolāra kurss, un ES cenas atkal atbilstoši samazinājās. Komisija izmantoja atbalsta pasākumus, kas novērsa turpmāku ES cenu krišanos.

Vidējās ES svaigpiena cenas vienmēr ir bijušas nedaudz lielākas par piena ekvivalenta atbalsta cenu par pienu, skatīt diagrammu. Intervences cenu samazinājumam pēc 2003. gada reformas nav bijis lielas ietekmes, un 2007./2008. gadā cenas ievērojami palielinājās. Tomēr pašreizējais samazinātais pieprasījums izraisīja tirgus nelīdzsvarotību un cenu kritums tuvojās piena ekvivalenta atbalsta cenai, kas ir daudz zemāka nekā pirms 2003. gada reformas.

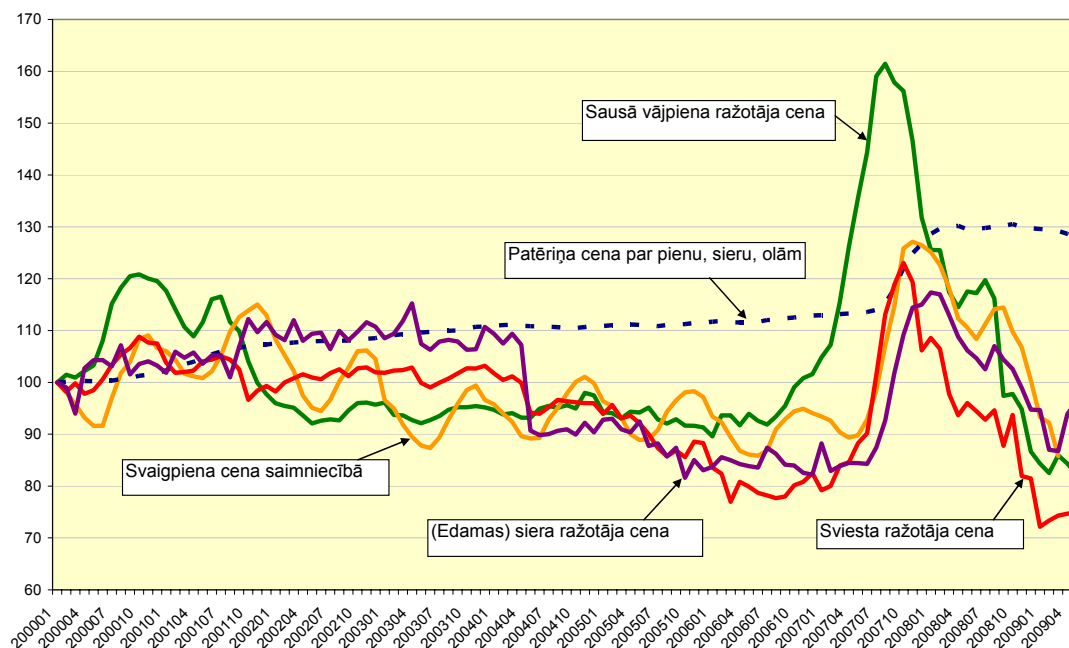
Ņemot vērā pašreizējo vidējo ES piena cenu – aptuveni 24 centi par litru, kura dažādās dalībvalstīs ir atšķirīga (sīkāku informāciju par cenām dalībvalstīs skatīt KDDD), lauksaimnieki vēl sedz savas mainīgās izmaksas. Tā kā barība, mēslošanas līdzekļi un citi ražošanas līdzekļi varētu būt nopirkti jau gada sākumā, un daudzos reģionos vēl ir pietiekami daudz zālāju, lauksaimnieki turpina piena ražošanu, lai varētu samaksāt lielāku savu nemainīgo izmaksu daļu, kura daudziem lauksaimniekiem nav segta.

3.3. Patēriņa cenas salīdzinājumā ar lauksaimnieku cenām

Pamatizstrādājumu cenu kāpums 2007. gada otrajā pusē izraisīja strauju piena ražotāju cenu pieaugumu un ievērojamu patēriņa cenu pieaugumu, kas maksimumu sasniedza 2008. gada pavasarī. Pretstatā tam piena un piena produktu cenu lejupslīde (-39% sviestam, -49% sausajam vājpienam, -18% sieram, -31% pienam), kas sākās 2007. gada beigās, izraisīja tikai nelielu – aptuveni par 2 % – piena produktu patēriņa cenu pazemināšanos. Tas, ka patēriņa cenas netiek pielāgotas ražotāju cenu samazinājumam, ir jo pārsteidzošāk, ja to aplūko ilgākā laika posmā: turpretī gandrīz visu piena produktu ražotāju cenas pašlaik ir nokritušas zemāk par to līmeni, kādā tās bija pirms cenu kāpuma, bet piena produktu patēriņa cenas ir palikušas augstas (par 14 % lielākas nekā pirms cenu kāpuma).

Varētu būt vairāki cēloņi tam, kāpēc piena patēriņa cenas palikušas stabilas, bet svaigpiena cenas un ražotāja cenas ir samazinājušās, jo piena cena ir tikai viena izmaksu daļa no piena produktu patēriņa cenas. Piena produktu patēriņa cenu lejupejošas korekcijas apmērs, novilcinājums un asimetrija, kas dažās dalībvalstīs ir īpaši izteikta, skaidri liecina, ka ES piena produktu piegādes ķēde nedarbojas efektīvi. Nedodot patērētājiem iespēju gūt labumu no zemākām cenām, tiek kavēta piena produktu pieprasījuma attīstība un tādējādi vājināta piena nozare un novilcināta tās atveseļošanās. Šāda situācija rada arī nopietnas bažas par pievienotās vērtības sadalījumu starp lauksaimniekiem, piena pārstrādes uzņēmumiem, piensaimniecības nozari un mazumtirgotājiem.

2. diagramma. Cenu indeksa dinamika dažādos ES piena produktu piegādes ķēdes posmos (2000. gada janvāris=100)

Piezīme. “Piena, siera un olu” kategorijas patēriņa cenas neietver sviesta patēriņa cenas.

Ir pamats uzskatīt, ka piena produktu piegādes ķēdes efektivitātes uzlabošana ir būtisks faktors, lai palielinātu tās konkurētspēju, mīkstinātu ražotāja cenu kritumu un nodrošinātu, ka cenu izmaiņas skar galapatērētāju. Tādēļ jāpievēršas noteiktiem jautājumiem, respektīvi, tam, ka nav visaptverošu un ticamu datu par cenām un peļņas normu visā pārtikas ķēdē. Lielāka pārskatāmība, labāka izpratne par pievienotās vērtības sadali un cenu pārnesi, kā arī skaidrāks priekšstats par strukturālajiem faktoriem būtu nozīmīga pirmā pakāpe, lai noteiktu piemērotus pasākumus, kas varētu veicināt piena produktu piegādes ķēdes efektivitātes uzlabošanu un nodrošinātu taisnīgus rezultātus visiem tirgus dalībniekiem (skatīt 10. punktu). Tas, savukārt, veicinātu attiecīgo dalībnieku piemērošanās spēju stiprināšanu.

3.4. Tirgus norises – īstermiņā un vidējā termiņā

Īstermiņa perspektīvas joprojām nosaka ekonomikas krīze. Sieru un svaigo piena produktu ar pievienoto vērtību tirgus perspektīvas ietekmē ierobežotais pieprasījums ES un pasaulē un liecina par ražošanas samazināšanos 2009. gadā un minimālu uzlabošanos 2010. gadā, ko radīs neliela pieprasījuma atjaunošanās. Tā kā īstermiņā nav paredzama pietiekama ES un pasaules tirgus cenu atgūšanās, tiek plānots 2009. un 2010. gadā turpināt sviesta un sausā vājpiena intervences krājumu veidošanu. Turklāt šajā laikā eksporta kompensācijas var veicināt ES tirgus līdzsvaru, lai gan zemo pieprasījumu pasaulē un zemo cenu eksportētāju asā konkurence ierobežo ES eksporta potenciālu.

Sagaidāms, ka ES piena produktu izredzes vidējā termiņā un ilgtermiņā joprojām būs pozitīvas, ņemot vērā iespējamo ekonomikas atveseļošanos, kas varētu palielināt pieprasījumu pēc piena produktiem ar lielāku pievienoto vērtību.

4. PIEPRASĪJUMS

4.1. Komisijas darbība – tirgus atbalsta pasākumi

Komisija laikus konstatēja, ka stāvoklis piena produktu tirgū ir nopietns, ņemot vērā paredzamo sezonālo piena piegāžu palielinājumu gada pirmajā pusē, un nolēma īstenot aktīvu atbalsta politiku.

a) **Atbalsts par sviesta uzglabāšanu privātās noliktavās** tika uzsākts no janvāra sākuma, t.i., divus mēnešus agrāk nekā parasti. To var izmantot līdz 15. augustam, līdz 28. jūnijam noliktavās bija ievietotas 105 800 t, t.i., par 14 000 t mazāk nekā 2008. gadā.

b) **Eksporta kompensācijas** 23. janvārī tika atkal ieviestas par visiem piena produktiem uz parastajiem galamērķiem (atbilstīgi visām ES starptautiskajām saistībām). Kopš eksporta kompensāciju ieviešanas ES ir spējusi saglabāt gandrīz tādu pašu eksporta apjomu kā iepriekšējā gadā. Tomēr jūnijā krasi samazinājās eksporta licenču pieprasījums, kas varētu liecināt par turpmāku pieprasījuma mazināšanos pasaules tirgū.

c) Sviesta un sausā vājpiena **intervences iepirkumi** sākās 1. martā:

- ir iepirkta 81 900 t sviesta, t.i., aptuveni 8 % no janvārī – jūnijā saražotā sviesta. Pārsniedzot maksimālo daudzumu – 30 000 t, uz kuru attiecas nemainīga cena, tika pieņemti piedāvājumi līdz 99,2 % apjomā par nemainīgu salīdzināmo cenu – EUR 2218/t.
- ir iepirkts 231 000 tonnu sausā vājpiena, t.i., aptuveni 43,5 % no 2009. gada janvārī – jūnijā saražotā sausā vājpiena. Pārsniedzot maksimālo daudzumu – 109 000 t, uz kuru attiecas nemainīga cena, tika pieņemti piedāvājumi līdz 98,9 % apjomā par nemainīgu salīdzināmo cenu – EUR 1698/t. Turklāt maksājumi tika veikti 2-3 mēnešus iepriekš.

Sviesta krājumi 81 900 t apjomā atbilst 1,1 % ES piena produkcijas, bet sausā vājpiena krājumi 203 000 t apjomā atbilst 1,8 % ES piena produkcijas.

4.2. Ietekme uz budžetu

Aplēstās kopējās pašreizējo pasākumu izmaksas ir aptuveni EUR 350 miljoni. Liela daļa no šiem izdevumiem vēl nav īstenoti (piem., kavēšanās ar kompensāciju izmaksu pēc tam, kad ir izdotas licences). Tomēr aplēstās kopējās paredzēto pasākumu izmaksas, tostarp intervences perioda pagarinājuma izmaksas (skatīt 5. punktu), ir vairāk nekā EUR 600 miljoni.

4.3. Citi piena produktu noieta tirgu atbalsta pasākumi

a) Tirdzniecības standarti

Kopienas tiesību aktos noteikts, ka piena produktiem (tostarp pienam, sviestam, krējumam, sūkalām, jogurtam un sieram) jābūt 100 % gatavotiem no piena. Tas, ka tirgū nonāk aizstājējprodukti, tādi, kā tā sauktais “analogais” siers vai saldējums, kuros piena tauki aizstāti ar augu eļļām, vēl vairāk ierobežo piena produktu noieta tirgu.

Attiecībā uz pašreizējiem piena produktu apzīmējumiem dalībvalstīm aktīvi jārīkojas, lai nodrošinātu pareizu piena produktu definīciju piemērošanu un novērstu turpmāku kaitējumu piena produktu tirgum.

b) Citi pasākumi

Attiecībā uz skolām paredzēto pienu, shēma nesen tika koriģēta un vienkāršota, attiecinot to uz vidusskolu un palielinot piedāvāto produktu spektru. Attiecībā uz pēdējo minēto punktu notiek apspriešanās, kā darīt šo programmu pievilcīgāku (piemēram, iekļaujot tajā produktus, kuru sastāvā ir 75 % piena un 25 % augļu). Attiecībā uz atbalstu par lopbarībai paredzēto

sauso vājpienu analīze liecina, ka šāds ražošanas atbalsts ekonomiski nav pamatots (sīkāku informāciju skatīt KDDD).

5. TURPMĀKA KOMISIJAS RĪCĪBA, LAI ATBALSTĪTU PIENSAIMNIEKUS UN CITUS LAUKSAIMNIEKUS

a) Avansā izmaksāti tiešie maksājumi

Komisija ļaus dalībvalstīm izmaksāt līdz 70 % no tiešajiem maksājumiem no 16. oktobra, nevis 1. decembra. Dalībvalstis var arī piešķirt *de minimis* valsts atbalstu vai aizdevumus ar tirgus nosacījumiem, lai palīdzētu piena ražotājiem, kuriem ir likviditātes problēmas.

b) Noieta veicināšana

Komisija pārvaldības komitejas jūlija sanāksmē ierosinās papildu kārtu attiecībā uz piena produktu iekšējā tirgus veicināšanas programmām, kuras nosūtīs dalībvalstīm līdz 30. septembrim un iesniegs Komisijai līdz 15. oktobrim. Komisija pieņemtu lēmumu līdz 15. decembrim (sīkāku informāciju skatīt KDDD).

c) Intervence

Komisija 13. jūlijā nāca klajā ar priekšlikumu noteiktu laiku pēc augusta turpināt sviesta intervences iepirkumu 2009./2010. gadam un, iespējams, arī 2010./2011. gadam.

Intervences krājumi paliks noliktavā līdz laikam, kad iekšējais vai pasaules tirgus bez traucējumiem varēs tos realizēt.

d) Privātā uzglabāšana

Privātās uzglabāšanas termiņu pagarinās vēl pēc 15. augusta.

e) Kompensācijas

Komisija, pamatojoties uz objektīviem kritērijiem, turpinās izmaksāt eksporta kompensācijas uz tik ilgu laiku, cik nepieciešams, un ņemot vērā pašreizējās starptautiskās sarunas.

f) Ceturkšņa ziņojums

Komisija katru ceturksni ziņos Padomei par piena produktu tirgu.

6. 2010. GADA KLP BUDŽETS

2010. gada provizorisks budžeta projektā ir atstāta teorētiska rīcības brīvība rīkoties ar EUR 1000 miljoniem attiecībā uz tirgus pasākumiem un tiešajiem maksājumiem, bet saskaņā ar saprātīgu budžeta vadību ir jāievēro augšējā robeža, kas samazināta par EUR 300 miljoniem no šīs summas. Padome un Eiropas Parlaments šā gada laikā pieņems lēmumu par 2010. gada galīgo budžetu kopā ar vēl izlemjamo jautājumu par EUR 2400 miljonu finansējumu saistībā ar Eiropas Ekonomikas atveseļošanas plānu. Atveseļošanas plānā jau paredzēts, ka papildus EUR 420 miljoni jārezervē 2. pozīcijā 2010. gada lauku attīstībai, tostarp piena nozares pārstrukturēšanas pasākumiem.

Tāpēc iespēja finansēt jaunus pasākumus piena nozarē 2010. budžeta gadā šķiet diezgan ierobežota. Kā daļu no gada budžeta procedūras Komisijas rudenī grozījumu vēstulē par izdevumiem lauksaimniecības jomā noteikti pārbaudīs visa veida ietekmi uz 2010. gada budžetu. 2011. budžeta gadā rīcības brīvība ir līdzīgi ierobežota, galvenokārt saistībā ar pakāpenisku tiešo maksājumu ieviešanu ES 12.

7. PIEDĀVĀJUMA SAMAZINĀŠANAS PASĀKUMI

7.1. Kvotu regulējuma izmaiņas

Kvotu sistēmas izmaiņas netiktu ņemti vērā „veselības pārbaudes“ rezultāti, jo šie jautājumi sarunās tika sīki iztirzāti, un tādējādi pasākumi, piemēram, kvotu samazināšana par 5 % vai kvotu palielināšanas "iesaldēšana" tiktu izslēgti. Šādiem pasākumiem nebūtu tūlītējas iedarbības, jo tos ražotāju likumīgu cerību dēļ nevar izmantot pirms jaunā kvotu gada sākuma 2010. gada 1. aprīlī.

7.2. Kvotu pārvaldība individuāla ražotāja mērogā

Piena kvotu sistēmā jau ir paredzēta liela subsidiaritāte, kas dalībvalstīm ļauj pārvaldīt savas kvotas, pamatojoties uz objektīviem kritērijiem un ņemot vērā savas īpašās vajadzības un struktūras (skatīt KDDD).

Attiecībā uz kvotu individuālu izmantošanu saskaņā ar spēkā esošajiem Kopienas tiesību aktiem ir divi varianti:

- 1) Ja dalībvalsts kvota ir pārsniegta, dalībvalstis var izmantot ražotāju nodevas, ko tie samaksājuši par pārsniegumu, lai finansētu brīvprātīgu piena ražošanas pārtraukšanu vai pārdalītu to prioritārām grupām,
- 2) Ja dalībvalsts kvota nav pārsniegta, dalībvalstu iekasētās papildnodevas atmaksā ražotājiem.

Iespējams būtu ļaut dalībvalstīm noteiktu laika posmu izmantot iekasētos avansa maksājumus arī otrajā variantā. Tas ļautu dalībvalstīm samazināt ražošanu, sodot ražotājus, kuri pārsnieguši savu kvotu, un izmantot šādi iegūtos līdzekļus piena nozares pārstrukturēšanai. Komisija pārbaudīs, kā visefektīvāk īstenot šo risinājumu.

7.3. ES govju kaušanas shēma

Vistiešākais piedāvājuma samazināšanas veids ir likvidēt ražošanu pirms to uzsāk, samazinot govju skaitu (nav jālikvidē viss ganāmpulks). Tomēr tūlītēju rezultātu var gūt tikai nokaujot govīs, izmantojot ES subsīdijas. Būs grūti pamatot, kāpēc šādam pasākumam tiek izmantota nodokļu maksātāju nauda. (Sīkāku informāciju skatīt KDDD).

8. PASĀKUMI IENĀKUMU ATBALSTAM

8.1. Intervences cenu palielināšana

Pašreizējās tirgus cenas pirmo reizi kopš 2003. gada sasniegušas zemāko Programmā 2000 un 2003. gada reformā noteikto intervences cenu līmeni. Tomēr šāds variants – intervences cenu palielināšana – nav iespējams. Šāda politika būtu pilnīgi pretēja pēdējo 15 gadu KLP reformām, kuras bija orientētas uz tirgu un nodrošināja to, ka samazinātas intervences cenas darbojas kā drošības tīkls ārkārtējos apstākļos un neveido pastāvīgu tirgus faktoru. Šis palielinājums nebūtu arī saskanīgs ar “veselības pārbaudi”, jo tas palielinātu kvotas vērtību, lai gan, tuvojoties kvotu sistēmas izbeigšanai, mērķis ir samazināt šo vērtību.

Turklāt tas radītu gan politisku, gan praktisku problēmu, jo piensaimnieki saņēma atdalīto maksājumu (3,5 centus par kilogramu), pamatojoties uz samazinātajām intervences cenām. Atdalītos maksājumus nevar atgūt, jo daudzi lauksaimnieki kopš 2004. gada ir pārtraukuši nodarboties ar piensaimniecību, un piemaksa par pienu ir iekļauta vienreizējā saimniecības maksājumā.

8.2. Tiešo maksājumu pārdale – īpašs atbalsts

Regulas (EK) Nr. 73/2009 68. panta noteikumi ļauj zināmu tiešo maksājumu daļu pārdalīt starp dalībvalsts lauksaimniekiem, nozarēm un reģioniem. Dalībvalstis var izveidot shēmas lauksaimniecības produktu kvalitātes un tirdzniecības pilnveidošanai un vides vai dzīvnieku labturības uzlabošanai. Konkrētāk runājot, lai mazinātu piena kvotu pakāpeniskas pārtraukšanas ietekmi, dalībvalstis var ieviest īpašus atbalstus ekonomiski vājos apgabalos vai ekonomiski nestabiliem lauksaimniecības veidiem piena nozarē.

Apgabalos, kas iekļauti pārstrukturēšanas vai attīstības programmās, dalībvalstis var izmantot atdalītos pasākumus (piešķirot jaunas tiesības uz vienotā maksājuma shēmu vai palielinot tās vērtību) līdz 10 % no vienotā maksājuma shēmas vai vienotā platībmaksājuma shēmas finansējuma, kas veido aptuveni EUR 4000 miljonus.

Nepārsniedzot šo 10 % robežu, var piesaistīt 3,5 %, kas veido aptuveni EUR 1400 miljonus.

Dalībvalstīm līdz 2009. gada 1. augustam jā dara zināms lēmums par īpašo atbalstu 2010. gadā. Tomēr dalībvalstis, kas gribētu izmantot īpašo atbalstu no 2011. gada, var pieņemt šādu lēmumu līdz 2010. gada 1. augustam. Padomes regula ļauj dalībvalstīm pārskatīt savus lēmumus līdz 2011. gada 1. augustam. Ja tas rada grūtības, varētu apsvērt, vai neparedzēt lielāku šo noteikumu elastību.

Arī “veselības pārbaudes” rezultātā tika paplašināta piensaimniekiem paredzētā valsts atbalsta izmantošanas joma. Lai novērstu to, ka lauksaimniekiem paredzētie maksājumi tiek samazināti vairāk nekā vajadzīgs, dalībvalstīm atļauts 3,5 % robežās ar īpašo valsts atbalstu līdz 55 % piešķirt finansējumu piensaimniekiem.

8.3. Valsts atbalsts

Finanšu krīzes iespaidā lauksaimniekiem ir arvien grūtāk saņemt kredītu. Valsts atbalsta pasākumu pagaidu shēma, lai atvieglotu piekļuvi finanšu līdzekļiem, paredz, ka līdz 2010. gada 31. decembrim uzņēmumiem var piešķirt maksimāli EUR 500 000 dotāciju skaidrā naudā, bet pašreiz no šā pasākuma ir izslēgti lauksaimniecības primārie ražotāji. No šīs summas atskaitāms jebkurš *de minimis* atbalsts, ko kopš 2008. gada sākuma jau saņēmuši individuālie uzņēmumi. Ņemot vērā ar finanšu krīzi saistītās ārkārtējās, bet īslaicīgās finansēšanas problēmas, varētu izskatīt grozījumu, kas lauksaimniekiem dotu līdzīgu iespēju, bet būtiski mazāka finansējuma apmērā, lai novērstu konkurences kropļojumus lauksaimniecības nozarē.

Lauksaimniekiem varētu ieviest atsevišķu ierobežota apmēra atbalstu, izdarot grozījumu pagaidu shēmas 4.2.2. punktā. Lai ierobežotu konkurences kropļojumus saimniecībās, kas atrodas dažādās dalībvalstīs, piemērota varētu būt summa EUR 15 000 apmērā. Šo atbalstu varētu izmantot ne tikai piensaimnieki, bet visi ražotāji. Lai izdarītu grozījumu pagaidu shēmā un pēc tam apstiprinātu valsts atbalsta shēmas, par kurām paziņots Komisijai saskaņā ar Līguma 87. panta 3. punkta b) apakšpunktu, varētu izmantot steidzamas izskatīšanas procedūru.

(Sīkāku informāciju skatīt KDDD).

9. PIENA NOZARES PĀRSTRUKTURĒŠANA

Lai sniegtu palīdzību piena nozares pārstrukturēšanai, KLP ir vairāki instrumenti. Dalībvalstīm šie instrumenti ir pieejami.

9.1. Lauku attīstība

Lauku attīstības politikas mērķis nav sniegt tūlītēju ienākumu atbalstu, bet tā dod iespējas atbalstīt piensaimniekus, lai tie kļūtu konkurēt spējīgāki, un uzturēt piena ražošanu tradicionālajos piena lopkopības reģionos, kur tā veicina ainavas saglabāšanu.

Laikposmā no 2007. līdz 2013. gadam lauku attīstībai paredzēti EUR 91,3 miljardi ES līdzekļu, kurus var papildināt ar valsts atbalstu EUR 70 miljardu apmērā. Saskaņā ar “veselības pārbaudi” un ekonomikas atveseļošanas plānu jauno problēmu risināšanai papildus paredzēti EUR 4,2 miljoni. “Piena nozares pārstrukturēšana” ir viens no jaunajiem pārbaudījumiem.

Saistībā ar lauku attīstību piena ražotājiem paredzētas šādas iespējas:

- ieguldījumu atbalsts, piem., lai pilnveidotu piena ražošanas efektivitāti vai uzlabotu dzīvnieku labturību;
- maksājumi piensaimniekiem mazāk labvēlīgos apgabalos;
- atbalsts par videi nekaitīgu piena produktu ražošanas veidu, piem., bioloģiskā ražošana, zālaugu platību apsaimniekošana, mazāk izmantojot mēslošanas līdzekļus, vai kalnu ganību apsaimniekošana;
- atbalsts par īpašu lauksaimniecības dzīvnieku turēšanas praksi, kas uzlabo dzīvnieku labturību, piem., ganību piemaksa;
- atbalsts par darbību dažādošanu, piem., atbalsts par saimniecību veikaliem (tiešā pārdošana) vai atjaunojamās enerģijas ražošanu;
- atbalsts piensaimniekiem, kas gribētu pārtraukt darbību šajā nozarē, tostarp iespējamo priekšlaicīgo pensionēšanos.

Kā vēl vienu piena nozares pārstrukturēšanas aspektu dalībvalstis varētu veicināt spēcīgu ražotāju organizāciju dibināšanu piena nozarē.

9.2. Citi pārstrukturēšanas pasākumi

Kā minēts 8.2. punktā, pārstrukturēšanu piena nozarē var veicināt arī, piešķirot īpašo atbalstu saskaņā ar 68. pantu. Lai atbalstītu piekļuvi finansējumam, valsts atbalsta pasākumu pagaidu shēma paredz laikposmam līdz 2010. gada beigām vēl citus atbalsta instrumentus (jo īpaši procentu likmes subsīdijas un aizdevumu garantijas), ko var izmantot, lai veicinātu pārstrukturēšanas procesu. Turklāt, kā minēts 7.2. punktā, dalībvalstis var izmantot ražotāju nodevas, ko tie samaksājuši par pārsniegumu, lai finansētu brīvprātīgu piena ražošanas pārtraukšanu vai pārdalītu to prioritārām grupām.

10. TIRGUS PĀRREDZAMĪBA UN KONKURENCE

Iepriekš minētā tirgus analīze apstiprina pašreizējās bažas par cenu pārnesi un pievienotās vērtības sadali piena produktu piegādes ķēdē starp ražotājiem, pārstrādātājiem un mazumtirgotājiem. Labākais veids, kā risināt šos jautājumus, būtu efektīva piegādes ķēdes darbība, jo īpaši uzlabojot tirgus pārskatāmību un veicinot taisnīgu tirgus darbību. Kompetentajām ES un valsts mēroga iestādēm jābūt modrām un efektīvi jāsadarbojas, lai nepieļautu potenciālu pret konkurenci vērstu rīcību, kas varētu ietekmēt piena produktu tirgus. Lauksaimnieki aktīvi jāiedrošina sadarboties, lai uzlabotu viņu veikto pasākumu efektivitāti, palielinot apjomradītus un diversifikācijas radītus ietaupījumus. Tas varētu arī palīdzēt stiprināt viņu pretošanās spējas saskarē ar lielajiem pārstrādātājiem un mazumtirgotājiem. Joprojām jāveicina visu pārtikas ķēdē iesaistīto dalībnieku dialogs, tostarp iespējamu Eiropas

mēroga uzvedības kodeksa pieņemšana, kā to ieteikusi Augsta līmeņa grupa lauksaimniecības un pārtikas nozares konkurētspējas jautājumos. Taču nav pieļaujami konkurenci kropļojoši pasākumi, piemēram, cenu noteikšana, ražošanas ierobežojumi, kas kļūst par īstiem karteļiem, produktu valsts marķējums vai prasības par izcelsmes valsti.

10.1. Tirgus pārskatāmība

Komisija pašlaik īsteno plānu, kas ierosināts Komisijas paziņojumā par pārtikas cenām Eiropā. Galīgais ziņojums sagaidāms 2009. gada beigās, tajā būs iekļauta īpaša pārtikas ķēdes analīze piena un cūkgaļas nozarē.

Iepriekš nepievēršoties visam ziņojumam, ir lietderīgi norādīt, ka pārskatāmāka informācija par cenām var atvieglot konkurences tiesību aktu piemērošanu un patērētāju izvēli. Kā paredzēts plānā, varētu izveidot pastāvīgu Eiropas mēroga pārtikas cenu novērošanas sistēmu, kurā būt salīdzināma informācija par cenu un kvalitāti ražotāja, pārstrādātāja un mazumtirgotāja līmenī. Tā ietvertu visas nozares, ne tikai piena nozari, izmantojot statistisko pārskatu mehānismus, kurus izmanto Eiropas Kopienų Statistikas birojs (*Eurostat*).

Taču pašlaik nebūtu lietderīgi paralēli tam, ka dalībvalstis (apjomā, kādā tās pašlaik ievāc šādus datus) ziņo datus par cenām Eiropas Kopienų Statistikas birojam, tiek izveidotas *ad hoc* sistēmas piena nozarē. Tomēr dalībvalstis varētu stiprināt savus statistikas dienestus, lai apkopotu pilnīgākus datus visos pārtikas ķēdes līmeņos.

10.2. Konkurence

Konkurences ĢD vadībā Komisija pārbauda potenciālus konkurences kropļojumus pārtikas piegādes ķēdē, jo īpaši piena nozarē. Konkurences politikai ir galvenā nozīme, lai uzturētu līdzvērtīgus konkurences apstākļus un nodrošinātu, ka nozarē nebūtu konkurences kropļojumu. Ja Komisija konstatēs, ka konkurence nedarbojas, tā nekavējoties rīkosies, izmantojot visas pilnvaras, kas tai paredzētas Līgumā. Valstu konkurences lietu iestādēm ir līdzīgas pilnvaras, un šīm iestādēm jāapzinās savs nozīmīgums, piemērojot konkurences tiesības, ņemot vērā savu valstu tirgu īpatnības. Tādēļ šo dienestu sadarbība un paraugprakses apmaiņa formāli tiks nostiprināta ar pastiprinātu dialogu Eiropas Konkurences tīklā un turpmākām neformālām pārrunām. Eiropas Konkurences tīkla pārtikas apakšgrupas sanāksmē, kas notika jūlija sākumā, tika ieteikts veikt operatīvu piena tirgu apsekojumu, lai veicinātu un koordinētu to, ka valstu konkurences lietu iestādes veic vienlaicīgu novērošanu un datu ievākšanu, un šai nolūkā tiks izveidota darba grupa.

Arī tirgus dalībniekiem jācenšas uzlabot sava darba efektivitāti. Daudzi piensaimnieki jau ir izveidojuši pārstrādes kooperatīvus, kas varētu meklēt veidu, kā saskaņot savu biedru piena piegādes ar esošo un turpmāko pieprasījumu. Piensaimnieki varētu arī efektīvāk sadarboties, izmantojot ražotāju organizācijas, lai stiprinātu spējas pretoties pārstrādātāju un mazumtirgotāju izvīrītājiem nosacījumiem.

Starpnozarų organizācijas, kurās iesaistīti visi piena produktu pārtikas ķēdes dalībnieki, arī varētu stiprināt lietderīgu dialogu starp visiem dalībniekiem, kas darbojas piena produktu tirgos. Tomēr tādas iniciatīvas kā iepriekš minētā iniciatīva var īstenot tikai ierobežotā apjomā un saskaņā ar nosacījumiem, kas noteikti lauksaimniecības nozarē piemērojamajos konkurences noteikumos, un tas būtu bezprecedenta un nevēlams gadījums, ja kādā nozarē tiktu atļauta pret konkurenci vērsta darbība.

Ziņojumā par mazumtirdzniecības novērošanu Komisija izskata arī dalībvalstu prakses piemērus attiecībā uz piegādātāju un mazumtirgotāju līgumattiecībām. Tas varētu palīdzēt noteikt līdzekļus, kā uzlabot un padarīt pārredzamākus, piemēram, lauksaimnieku kooperatīvu un mazumtirdzniecības sektora līguma noteikumus.

Dalībvalstis var izmantot iespējas atbilstīgi Kopienas tiesību aktiem, lai mudinātu dibināt ražotāju organizācijas piena nozarē. Un kā nākamo pasākumu – piešķirt īpašu finansiālu atbalstu ražotāju vai tirdzniecības organizāciju pamatdarbību izmaksām.

- Kopienas mērogā būtu vajadzīgi Padomes tiesību akti un papildu finanšu resursi. Līdzekļi olīveļļas un apiņu organizācijām sākotnēji tika ņemti no šīm nozarēm paredzētajiem tiešajiem maksājumiem. Augļu un dārzeņu nozarei ir īpašs budžets, un viss atbalsts šajā nozarē tiek maksāts, izmantojot ražotāju organizāciju darbības programmas. Pašreizējā tiešo maksājumu tiesību aktu darbības joma attiecībā uz šādu atbalstu ir ļoti ierobežota, pat izmantojot īpašos atbalsta pasākumus, jo ir noteikts, ka atbalsts jāizmaksā tieši lauksaimniekiem, nevis ražotāju organizācijām.
- dalībvalstu līmenī to var izdarīt ar valsts atbalstu. Saskaņā ar vispārējo grupu atbrīvojuma regulu un atbilstīgi pamatnostādņēm par valsts atbalstu lauksaimniecības jomā jau ir atļauts piešķirt atbalstu līdz 5 gadiem un kopā EUR 400 000 apmērā ražotāju grupām darbības uzsākšanai. Minētos noteikumus varētu grozīt, lai atļautu ilgāku laika posmu un/vai lielākas summas.

11. NOBEIGUMA PIEZĪMES

Komisija ar tās rīcībā esošajiem līdzekļiem ir apņēmusies turpināt piensaimnieku atbalstu un stabilizēt piena produktu tirgu.

Pasākumu katalogs liecina, ka dalībvalstu rīcībā ir daudz instrumentu, lai stāvokli atvieglotu, sniegtu palīdzību pārstrukturēšanas procesā un veicinātu piena nozares “mīkstu nosēšanos”, ņemot vērā kvotu sistēmas izbeigšanu 2015. gada 1. aprīlī.

Eiropadome ir pieprasījusi iespējamus variantus piena produktu tirgus stabilizēšanai, bet ņemot vērā “veselības pārbaudes” rezultātus, un īstermiņa grūtību dēļ nepieļaujot politikas maiņu piena nozarē.

Šīs politikas apšaubīšana tikai radītu nenoteiktību, novilcinātu pārstrukturēšanas procesu un izdarītu sliktu pakalpojumu daudziem piena ražotājiem, kuriem vajadzīgas skaidras vadlīnijas, jo viņi plāno savu nākotni. Ir jābūt stabilam kursam un ilgtermiņa perspektīvai.